

Min ew nivîstî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

SIMBEL

(t) Bıyık (f) Moustache (e) Moustache

simbêlboq

Rengên simbêlan

- 1- simbêlê sor
- 2- simbêlê reş
- 3- simbêlê kizirî

- 4- simbêlê hennekirî
- 5- simbêlê kerteboz (qerteboz)

Civîna Biskops Arnöyê ya 20emîn

Civîna 20emîn ya *Kurmancî* li Biskops Arnöyê (Swêdê) di navbera 13-20. 10. 1996an de çebû. Di vê civînê de kesên beşdar li ser termên aborî, temên hiqûcî, devoka Qerejdaxê, îdyomên kurdî, cureyên simbêlan, ferhengoka *Roja Nû* û *Hawarê* xebitîn.

Di vê civînê de Mistefa Aydogan (Mêrdîn), Lutfî Baksî (Xerzan), Rojen Barnas (Diyarbakir), Abdullah Emîn Bêtasî (Behdînan), Salim Çeliker (Diyarbakir), Elîşêr (Wan), Rojan Hazim (Hekarî), Selam Nouman (Cizîrê), Mûsa Kaval (Hekarî), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Mehmûd Lewendî (Qerejdax), Kendal Nezan (Diyarbakir), Zinar Soran (Dêrik), Behroz Sucaî (Şikak), Veysi Zeydanli (Bidlîs), Reşo Zîlan (Agirî) û Zeynelabîdîn Zinar (Batman) beşdar bûn.

Çend pirsên rastnivîsînê

Reşo ZÎLAN

Pirsa rastnivîsîna navên mirovan

Heçî pirs rastnivîsîna navên mirovan e, ne bi tenê di zaravayê kurmancî, lê bi awayekî giştî di zimanê kurdî de, bi rastî jî, pirsgirêkeke mezin e. Mezinbûna pirsgirêkê ne bi tenê ji hebûna hinde zarava û devokên kurdî ye. Lê, berî her tiştî, ji tunebûna lêkolî-nên hûr û kûr yên fonolojîk (dengnasi) e, ku bi me nîşan bide ka li kû û dengên çilo hene. Hevpişkiya wan li kîjan deveran û di navbera kîjan zarava û devokan de hene. Ka guhîrîna hin den-

gan çawan pêşde tên û herweha bandora dengên hin zimanên biyanî û cînar yên li ser zimanê me çi ne û hwd. Di gel vê yekê, nivîsîna kurdî bi çend alfabeyên têvel jî welê dike ku astengên heylî hê mezintir bibin. Zaravayên kurdî yên ku ketine nivîsarê jî, ji danîna hin normên zelalkirî bê par in. Ji lewra jî her kesek li gor kêfa xwe, a rastî jî li gor zimanê ku wî xwe pê kiriye xwand û bi xurtî ketiye bin bandor û tesîra wî, rîyeke rastnivîsînê daye ber xwe.

Em ê di vê nivîsarê de zêde li ser pirsên dengên ranewestî. Lê, hewce ye ku em bi kêmanî piçekî li ser pirs alfabeyên ku kurdî pê tene nivîsîn, rawes-

tin. Ew alfabe jî, sê alfabe ne; *kîrîlî*, *'erebî* û *latînî*.

Ji van, heçî alfabeya kîrîlî ye, êdî ber bi mirinê diçe. Nema wek berê tete bi kar anîn. Lê bê guman edebiyateke dewlemend ya zaravayê kurmancî pê hatiye nivîsîn. Piştî nemana Sovyetistanê, ew hêdî hêdî ji meydana nivîsînê winda bû. Cihê xwe ji alfabeya latînî re hişt. Dîsan jî, ji ber ku edebiyata ku bi kîrîlî derdiket, hema hema qet dernediket derveyê Sovyetistanê, ku bêtir piştî salên 1970yî giha destên Kurdên derveyê Sovyetistanê, rê û awayên rastnivîsîna wê çu bandor û tesîr li ser kurdiya bi tîpên latînî û 'erebî nekir. Rê û awayên rastnivîsîna wê, ku ketibû bin bandora rê û awayên rastnivîsîna zimanê rûsî, her di nav Kurdên Sovyetistanê de bi kar hat. Ji xwe ne mumkun bû ku ew bibe alfabeyêke giştî ji bo hemû Kurdan û bi vî rengî ji aliyê wan ve jî

bête bi kar anîn. Ji lewra jî, di warê rastnivîsîna navên mirovan de, tişteki ku mirov tê de wek sûdbexş bibîne, tune ye. Di vî warî de, pirsên ku ew tîne pêş her eynî pirsgirêk in, ku ji aliyê taybetmendîya xwe ve, di nivîsîna alfabe ya 'erebî de hene. Ji ber vê yekê jî, em ê her yekser dest biavêjin alfabe ya 'erebî û pir bi kurtî li wan hûr bibin. Çi ne ev taybetmendî? Berî her tiştî, divê em bidin zanîn, ku sîstema alfabe ya kîrîlîk û nivîsîn û rastnivîsîna wê û ya 'erebî, ji hev dûr in. Lê, bi tenê di warê rastnivîsîna navên mirovan de (herweha navên coxrafîk û hwd jî) hevpişkiyê mezin di navbera herdu alfabeyan de heye. Ango di herdukan de jî nav li gor bilêvkirinê, ne ku li gor orjînalê tîne nivîsîn. Hindek caran, ji ber tunebûna dengê di wî zimanî de, bo nimûne dengê «H»yê di zimanê rûsî de û dengên wek Ç, F, G, J, P, V û hin dengdarên din di zimanê 'erebî de, dibê sedemê ku navên hinde mirovan bi rengekî din bête bi lêv kirin. Bê guman, alfabe yê modîfîkîrî yê kurdî ya kîrîlî û 'erebî, ji bo van dengên tipên xweser danîne. Tevî vê jî, gelek caran navên bi riya van zimanan ketine nivîsîna kurdî ya bi alfabe yê kîrîlî û 'erebî, her wek xwe mane û li gor bilêvkirina xwe ya kurdî nehatine guhartin û nivîsîn.

Bi taybetî jî zimanê 'erebî hem bi riya dîn û hem jî bi riya alfabe yê gelek navên 'erebî, ku di nav Kurdan de mişe ne, wisan ku navên 'Ereb bi xwe li xwe nakin xistine nav Kurdan û di nav Kurdan de bûne navên birewac û normal. Herweha bi vê riyê dengên ne kurdî jî, yê ji kurdî re pir xerîb in, ketine zimanê kurdî û nivîsîna wê.

Baş e, gelo em Kurd di gel hinde dijwariyên heyî, pirsê rastnivîsîna navan çawan çareser bikin? Bi a me, du rê hene li ber me. Ya yekê ew e, ku hema em bibêjin bila hemû li gor bilêvkirina kurdî bêne nivîsîn. Bê ku em guh bidin orjînalê wan. Heye ku ev rê jî bo gelek kesan cazîbedar be û herweha kurdîkirina (kurdîfîzekirin) wan paqijî, zelalî, rewanî û rehetiyek be. Lê bê guman ev karekî zehf aloz û tevlihev e, ku heke mirov vê riyê bide ber xwe, ji bin derketina hin barên ku ev rê bi xwe re tîne û dike nivîsara kurdî,

ne gengaz e. Ji bilî vê yekê, ev dê bibe sebaba îzolekirina ziman û herwisan xwe li derveyê pêşdeçûnên pîralî hîştinê. Riya didwan jî ew e, ku dan ser riya navneteweyî û li gor rê û normên navneteweyî yê hevpişk pêkanîna rastnivîsîna navan e. Bi a me, dê rêçêke weha rê jî ziman re xweş bike da ku ew di qalibêke neteweyî de îzole nemîne û rê li ber hin tengbîniyan jî bigire.

Vêca pêdivî ye ku bête gotin, di warê nivîsîna navên mirovan de çend rê û normên navneteweyî yê hevpişk hene, ku zimanên tipên latînî bi kar tînin ew jî rastnivîsa xwe re wek destûr danîne. Ew jî bi kurtî ev in: Zimanên ku alfabe ya latînî bi kar tînin, navên ku bi alfabe ya latînî hatine nivîsîn, weke ku ketine nivîsîna dinivîsîn. Sadiqî orjînalê wan dimînin. Eger di alfabe ya wan de hin tip tune bin jî, yan tîpa ku ji aliyê wêneya xwe ve herî nêzik e yan jî tîpa ku ji bo dengê nêzîkî wî hatiye danîn, bi kar tînin. Bo nimûne : Di gelek zimanan de tipên «ö, ø, ä, å, æ, è, ê, é, ú, í, ş» û hwd tune ne. Ew di şûna wan de, tipên ku nêzîkî wêneyên wan in, wek «o, o, a, a, e, e, u, i, s» dinivîsîn. Yan jî, ji bo dengê «ö»yê, «oe», ji bo dengê «ä» û «æ»yê, «ae» jî bo dengê «ü»yê, «ue» bi kar tînin. Li gor vê, divê em di nivîsarên kurdî yê bi tipên latînî de navên wek: Izetbegovič —> Izetbegovic, Miša —> Misa, Åsa —> Asa, Göta —> Gota (Goeta) û Müller —> Muller (Mueller) binivîsin.

Herwek me got, divê em jî, di pîrsa rastnivîsîna navên bi alfabe ya latînî de sadiqî orjînalê wan binivîsin. Lê helbet ji bo rehetiyê di nav dukevanekê de bilêvkirina wan jî binivîsin. Bi vî rengî, navên ku ji aliyê nivîsînê ve gelekî çetin in, dikarin bi hêsanî bêne bi lêv kirin.

Dibe ku ev di destpêkê de gelekî zehmet bête xuya kirin. Lê, nemaze di vê dewranê de, dewrana ku teknolojîyê serê xwe hildaye û bi çargavî berê xwe daye deşt û rastên dawî tune yê, divê em Kurd jî bizanibin ku ziman di çarçoveyêke teng de hew tîne zîndan kirin. Divê em jî wek mîletên din fêrî nivîsîn û xwandina navên biyanî bibin. Bizanibin ku guhîrîna bi tenê tîpekê me tûşî sergêjiyê çendî mezin dikin. Bo

nimûne: Navê -Corc-yê ewropî bi çend awayan tîne nivîsîn; George, Georges, Georg, Gorge. Di qeyd, katalog, kompiyûter û fêhrîst û hwd de li navê -Corc- gerîn û ew bi rehetî dîtin ne gengaz e, ku heke ew nav, nemaze orjînalê wî, weha bi çend awayên curbicur hatibe nivîsîn. Ev pîrsa han ne bi tenê ji bo navên ewropî, lê ji bo hinde zimanên din jî hene. Di gel vê jî, hinde nav jî hene ku her weke nivîsandî tîne bi lêv kirin.

Çend nimûne: George Bush (Corc Bûş), Richard Nixon (Rîçîrd Nîkson), Tom Jones (Tom Cons), Bill Cosby (Bîl Kosbî), Vaclav Havel (Vaklav Havil), Kofi Annan (Kofî Annan), Theodore Pangalos (Teodor Pangalos), Netanyahu (Netanyahû), Kengo Wa Dondo (Kengo Wa Dongo), Franz Vranitzky (Frantz Vranitzkî), Roger Lescot (Rojê Lesko), Viollette (Vîyolêt), Berisha (Berîşa), Le Pen (Lô Pen).

Me divê em li vir bi tîbîniyêke piçûk behs bikin, ku hinde nav hene ew di her zimanekî de bi rengekî tîne nivîsîn û lê her zimanek jî wê li gor fonetîka xwe bi lêv dike.

Wek: Mayk (Mayk), Mike (Mayk), Mike (Mîk), Micke (Mike), Mike (Mîke) û hwd.

Lê heçî navên ku ne bi latînî hatibin nivîsîn e, divê em jî li gor transkrîbsiyona wan ya navneteweyî binivîsin. Helbet gelek caran demûdezhêhên wî welatî bi xwe li ser transkrîbsiyona navan, ku wê jî bi riya biryara zimanasên xwe û sazîyên jê berpirsiyar, bi xelqê didin zanîn. Bo nimûne, Çînê berî çendsalêkê norm û sîstema nû ya transkrîbsiyona navên çînî da daxuyanî kirin û got, ku ev cure transkrîbsiyona nû ya bi latînî nêzîktirê bilêvkirina orjînalê ye. Me divê hûn navên me yê çînî watov binivîsin. Welê jî bû. Êdî xelqê jî bi a wan kir û navên çînî li gor sîstema resmî ya transkrîbsiyona çînî nivîsandin. Jê çend nimûne: Deng Xiaoping (Deng Ksîyaopîng), Chang Kai-shek (Çîyang Kay-şek).

Ji aliyekî din ve, navên ji alfabe ya kîrîlî, divê li gor bilêvkirina kurdî bêne nivîsîn.

<p>Wek: Nîkîta Xrûşov, Gorbaçov, Yêltsîn, Maksîm Gorkî, Aleksandir Lebed, Pûşkîn, Mayakovskî û hwd.</p> <p>Heçî ji bo navên bi zimanê erebî ne, 'Ereb bi xwe negihane biryarekê. Navên 'erebî, di zebatên zanistî de, wek her zimanekî rojhilatê, bi alfabeya traskrîbsiyona zimanên rojhilatî dinivîsin. Lê di navnivîsîn û qeydan de, yan li gor alfabeya fransî yan jî ya îngilîzî dinivîsin. Welatên 'erebî yên ku ketibûn bin destên Îngilîzan, li ser traskrîbsiyona îngilîzî, yên ku ketibûn bin destên Fransîyan, li ser traskrîbsiyona fransî dimeşin. Bo nimûne: Eger navê camêrekî Şukrî be û eger ew jî Sûriyê yan jî jî Cezayirê be, navê wî wek «Choukri/Choukry», na eger jî Îraqê yan jî jî Misrê be, navê wî wek «Shoukry/Shoukri/Shokry/Shokri» dinivîsin. Ji bilî vê, tevî ku 'ereb bi xwe navên xwe bi tîpên 'erebî bi rengên curbicur dinivîsin, her miletek jî wê li gor bilêvkirin û rastnivîsîna xwe dinivîse. Wek navê Mihemed, ku bi van çend awayan li qelemê didin: Mohamed, Mohammed, Mohamad, Mohammad, Muhammed, Mehmet.</p> <p>Gelo em Kurd bi çî awayî binivîsin? Divê em, çî navên 'erebî bin û çî jî yên farişî bin, ango navên ku traskrîbe dibin, li gor alfabeya kurdî binivîsin.</p>	<p>Heçî navên ku 'erebî yan jî farişî ne, lê Kurd jî li xwe dikin û bi kar tînin, divê em wan li gor bilêvkirina kurdî binivîsin.</p> <p>Ji bo tîkneçûna zimanê me divê em bi xurtî hewl bidin ku nekevin bin bandor û tesîra zimanê neteweyên serdest û navan li gor rastnivîsîn û bilêvkirina wan nenivîsin. Pêwîst e em li vir bibêjin, ku Kurdên bakur di vî warî de nimûneyeke helez radixin ber çavan. Ew, di nivîsarên xwe yên kurdî de, navên wek Xumeynî, Mehmûd, Ferhad, Ehmed, Evdîlezîz, Siltan, Belqîz, Zeyneb, û hwd, wek Humeynî, Mahmût/Mehmût, Ferhat, Ahmet/Ehmet, Abdulazîz/Ebdulazîz, Sûltan/Sultan, Belkîz, Zeynep dinivîsin. Ji bo kesên ku tirkî nizanin, pêdivî ye ku mirov şerh bike, ku di zimanê tirkî de, gotinên tirkî di halê xwe yê netewandî de, ji bilî hin awarteyan, divê çu caran bi bédengên nerm dawî nehên. Ji ber hindê jî Tirk li gor destûra zimanê xwe nikarin bibêjin Ferhad, Zeyneb û hwd. Ji ber ku «D» û «B» jî bédengên dengên nerm in. Divê ji dêlva wan bédengên «T» û «P»yê bi kar binin û bibêjin Ferhat û Zeynep...</p> <p>Lê kurdî çî şol pê ye ! Divê kurdî li ser destûra zimanê xwe here, ne ya zimanekî din. Ew nav çawan li gor fonetîka</p>	<p>kurdî dihêne bi lêv kirin wisan jî bihêne nivîsîn. Ji lewra, di warê rastnivîsîna navên jî zimanê 'erebî ketine kurdî de, me divê em çend nimûneyan berpêş bikin. Navên ku bi gotina «Abd»ê dest pê dikin, divê wek «Evd»ê bêne nivîsîn. Wek: Evdal. Navên ku tê de veqetandeka «-el-, -ul-, -us-,...» hene, divê li gor navan bi xwe yan wek «-il-» yan jî her «-ul-» bêne nivîsîn. Wek: Evdîlmetîlîb, vdîlrehman, Evdîlsemîd, Evdîlmeçîd, Evdîlmelekî, Evdîlqadir, Evdîlxalîq, Evdîlxenî, Evdîlkerîm, Evdîlcebar. Navên ku bi gotina «-lah» dawî tînin, divê li gor navan yan wek «-le» yan jî «-la» bêne nivîsîn. Wek: Kerîmulla, Se'dulla, Evdîlle û hwd. Navên din jî her li gor bilêvkirina kurdî, wek: Silêman, Êsiv, Cebâr, Setar, Kamil, Feysel, Xalîd, Xelîl, Xidir, Kerîm û hwd. Ji bo bilêvkirineke rast ya navên ku tê de dengê «eyn» hene, mirov dikare vê nîşana han « ' » bi kar bîne. Wek: 'Îsa, 'Emer, 'Umran, 'Isam, Si'ûd, 'Arif, Ne'man û hwd.</p> <p>Herweha divê navên farişî jî li gor alfabeya kurdî bêne nivîsîn. Ev jî çend nimûne ne ji navên farişî: Xeyam, Firdewsî, Elî Ekber Vêlayetî, Xamêneî, Xelxalî, Jîla, Hesên Ebbasnejad, Fêreydûn Xosrozadê, Ferîborz Tebatebaîyan, Sîmîn Şahîndost, Jalê, Ehmed Şamlû, Qasimlû, Hesênpûr.</p>
---	---	---

Îdyomên kurdî

(II)

Amadekar : Mustafa AYDOGAN
Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
agir berra nav wan da: agir berda nav wan, agir xist nav wan; ew berdan hev	aralarna fitne fesat soktu, başlarını belaya soktu	il a semé la discorde, l'animosité entre eux	he makes mischief (stirs up trouble) between them
a (ya) wî lê hat: kêsa wî lê hatiye	eline fırsat geçti: şansı yaver gitti	la chance lui a sourit; il a eu de la veine	he was in luck, good luck (good fortune) smiled on him
agir bi erdê xistin: fesadî belav kirin;	fitne fesat yaratmak; birbirine düşürmek	semmer la discorde	make mischief, stir up trouble
aş betal kirin	faaliyete son vermek	cesser ses activités	to retire, to cease working
av di navbera wan de naçe	aralarından su sızıyor	ils sont comme cul et chemise	they are hank in glove,
av reşand gunê wî: 1) vala veğerandin, 2) rê li ber biserketîne girtin	1) eli boş çevirmek 2) başarsına engel olmak	1) renvoyer quelqu'un bredouille, les mains vides, 2) faire échouer être fichu, être perdu,	1) to send someone away empty handed 2) to fail, to be lost, lost without trace
av û av çûn	umulmaz bir şekilde yok olmak	disparaître sans laisser de trace	
ava aşekî ji dev çûn;	taaccüp etmek, ağzının	être ébahi,	to be breathless, gpping with
ava heft şorbeyan ji dev çûn:	suyu akmak	baver d'étonnement	astonishment

pir ecêbmayî man ava buharekî ava serî germ kirin	aynî tarağın bezi başının suyunu ısıtmak, ölümünü hazırlamak ecnebi, yabancı	du même accabit, du même bord comploter la perte ou la mort de quelqu'un étranger se perdre, s'égarer ils ne peuvent pas se sentir	the same type, same side plot against someone, plot someone's death foreigner to get lost they can't stand one another
avî: xerîb avî çûn, hawî çûn, ava wan bi cokekê de naçe: li hevdu nakin axê (derzîyê) biavêjî li erdê nakeve: pir qelebalix e	kayb olmak anlaşamıyorlar iğne atsan yere düşmez; çok kalabalık	foule très dense (où une aiguille ne pourrait toucher terre) faire la sourde oreille, négliger avoir vent de quelque chause.	a dense crowd turn a deaf ear, neglect, to have wind of something
avêtin paş guhê xwe ba bi ber guh ketin	kulak ardi etmek kulağına kar suyu kaçmak, sezmek	s'apaiser, décolérer qui propose et qui change d'avis	to calm down, cool down someone who blows hot and cold
ba ji ber çûn: perça wî danîn ba ji te baran ji te	yatışmak, sakinleşmek kendi önerip kendi cayan	lâcher des vents, péter faire faillite	to break wind, to fart to go bankrupt,
ba bi ber ketin barê xwe li tajiyê kirin	hava kaçmak, yellenmek sermayeyi kediye yüklemek, iflas etmek	têtu, tête de bois	stubborn, mule headed
barê êzingê min	Nuh deyip peygamber demeyen, inatçı	rabattre ses prétentions	to climb down, to knuckle under
baskê wî sist bûn; tengê wî sist bûn	yelkenleri suya indirmek	couper les ailes de quelqu'un, quelqu'un à l'impuissance mentir sans vergogne	hamstringing someone to lie shamelessly
basko kirin basko nekirin	kolunu kanadını kırmak, güçsüzleştirmek fütursüz yalan söylemek, desteksiz atmak	s'entre déchirer, se couvrir mutuellement de honte se déchirer, s'entre-déchirer	sling mud (or abuse) at one another to tear one another to pieces
bav ji hev re çêkirin, bavê hev anîn pêş çavê hev bavê hev şewitandin: hevdu perîşan kirin bayê sor pê ketin	birbirini rezil etmek anasını ağlatmak eli ayağı tutulmak	avoir pieds et poings liés; être immobilisé par le rhumatisme	be tied hands and feet, to be bed-ridden with rhuma tism
bayê wî bilind e bayê wî rabûye bayek ji ber serê xwe berdan bê nan û xwê: bê wefa bê serberate çûn; bê ser û bê berat çûn; bê ser û şûn çûn bê xwê bûn; bê tam bûn bê zirav bê dil belika guhê wî xwê nade (ji yekî re) bêmal bûn	havalıdır, fiyakalıdır işleri yolunda tebdili hava etmek vefasız iz bırakmadan kaybolmak tatsız olmak, münasebetsiz olmak ödlek, korkak gönülsüz tinmiyor varını yoğunu biri için feda etmeye hazır olmak	il a grand air, il a la superbe il a le vent en poupe changer d'air infidèle, déloyal partir sans laisser de traces; disparaître être désagréable, inconvenant lâche, poltron involontaire ile ne réagit pas; il subit sans réagir être prêt à se sacrifier corps et âme pour quelqu'un	high and might, haughty has the wind in his sails change of air unfaithful, disloyal to leave will leaving an address, to disappear to be disagreeable, unsuitable coward unwilling, unintentional he does not react submits to be ready to sacrifice oneself body and soul for someone
ben bi lingan neketiye; bê hev sar bengî bencxwarî benê (benikê) dû şûjinê, benikê dû hebanê: dûvik	kuralsız; ipe sapa gelmez kara sevdalı, mecnun deli, çılgın birine ya da bir gruba uyan, tabi olan	sans foi ni loi amoureux fou, passioné fou qui suit quelqu'un ou un groupe, qui s'adapte aux autres	lawless and faithless madly in love mad someone who follows or adapts himself to a group or to others
benê wî ragirtin, hevsarê wî kişandin	dizginini tutmak, kontrolü elden bırakmamak	le tenir en laisse, le contrôler	hold in leash
benik di guhê wî de rakirin	umut vererek oyalamak	tromper en donnant à espérer pour gagner du temps	to deceive by letting the other hope in vain so as to gain time
bûn benîştê devê xelkê, qajikê ser devê xelkê, ketin ser zar û zimanan	dile düşmek	devenir l'objet de potins	to be subject of gossip

benîştê xwe lê nedanîn benîştê xwe li awakî cûtin	önemsememek bildiğini okumak, başkalarını umursamamak	ne pas accorder de l'importance en faire à sa tête	to attach no importance to do whatever he/she wants
beqa dixesîne, kêça dixesîne, sa xwê dike berdasa xwe fire kirin	kaldırım mühendisi, boş gezenlerin baş kalfası büyük işlere kalkmak, girişmek	fainéant, tire-au-flanc	loafer, idler
(wek) berê li nav heriyê dayî, wek gula bihelînê kêb bergiya devê xwe nezanîn	(söz için) lop diye yerine oturmuş patavatsız olmak, ne dediğini bilmemek	entreprendre de grandes actions, étendre son champ d'action (parole) qui fait mouche	undertake major operations widen his field of action hits the nail on the head
berxê ber gelek maka; çaralixur (çaralixwer)	oportünist, ilkesiz, çıkarcı, her tarafta çıkarcı arayan	être impertinent; tenir des propos inconsidérés opportuniste, qui mange à tous les rateliers	cheeky, to express irresponsible ideas opportunist plays both ends against the middle
bêtarê wî di xizna wî de be ; bela wî li ber derê wî be, bela wî jê re be bêtar	belası kendisine kalsın kimseye bulaşmasın	que sa colère, sa nuisance l'emporte lui-même	carried away by his anger
bêvil hatin, kîrr hatin, kîrr rabûn, kurm hatin kurmê cixarê hate wî bêvila (pozê) xwe daleqandin; bêvila xwe kirin bêvil neşewitîn	müsibet, bela kurtlanmak, canı sigara içmek istiyor	calamité, désastre avoir envie de; céder à une envie ou à une habitude il a une forte envie de fumer s'offusquer	disaster, calamity give way to (a habit, a desire) he has a strong urge to smoke to take offense
bêvila yekî firikandin, gemirandin, mizdan bêvilbilind, kepîbilind, pozbilind, difinbilind, difinçilû, lûtberz bi agirê yekî şewitîn; di agirê yekî de şewitîn (sotin)	alınmak utanmamak, sıkılmamak burnunu sürtmek, dersini vermek, haddini bildirmek burnu havada, kibirli	ne pas avoir honte, être effronté, être sans gêne infliger une punition, humilier hautain	be shameless inflict a punishment humiliate haughty, nose-in the air, conceited
	ateşine yanmak	subir un préjudice à cause de quelq'un d'autre	to suffer damages or harm because of someone else

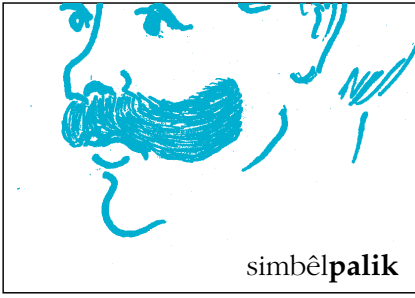
Ferhengoka Roja Nû

(II)

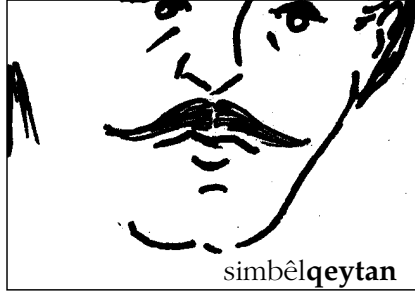
Amadekar : Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
adinê rojê: roja din arsimî, bahorî, bapêşî,	ertesî gün nezle	lendemain enrhumé	the day after to have a cold
avdak, hevdeyek, tayek axpîne; turabêlk, tirabêlk bafûr bedenparêzî bêkêr berger, <i>n.m.</i> berger, <i>n.</i> bergor, alîgor	tel (saç teli) ufalanmış toprak, tıryak bedeneğitimi işe yaramaz yalvarma, yakarma vasi, aracı, bakıcı kible duvarının oyu- arak ölünün defne- dildiği mezar türü	persîvî cheveu limon éducation physique vaurien supplication, prière héritier, intermédiaire tombe musulmane où le mort est placé dans une cavité pra- tiquée dans le mur tourné vers la Mecque désastre, calamité qui voit, voyant	hair alluvium physical training good for nothing, rascal prayer heir Moslem tomb inhere the body is placed in a cavity dug into a wall turned towards Mecca calamity, disaster sighted person
betar; bêtar bîna	afet, musibet gören		

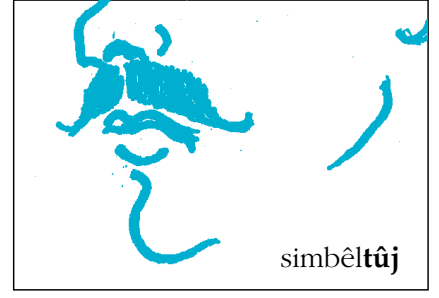
nebîn , kor, nebîna nepenîn nepenî	görmeyen, kör saklamak, gizlemek gizli, görünmeyen, saklı	non voyant dissimuler, cacher secret, dissimulé, invisible	blind, unsighted to hide, to conceal hidden, secret, invisible
nimandin bizdonek	temsil etmek, göstermek korkak, ödlek	représenter poltron, peureux, froussard	to represent coward, fearful
çilpandin çarçik çavteng çêrî , çêlî	çırpmak, çalmak kare cimri, hasud yavru	chaparder, voler carré avare, envieux petit, enfant	to pinch, to steal square miser the young (of an animal or bird), child
çeng bûn	fırlamak	1) bondir, 2) se précipiter	1) to fly out, to leap out, 2) to rush
çepel	kötü, iğrenç, rezil	infâme, odieux, vil, dégoûtant oiseau	disgusting, vile, infamous bird
çîçik ; çûk, çivîk, çûçik çito ; çawan, çilo, çere, çitil dêmanî derûd , derhûd bi dest û lepan şer kirin	kuş nasıl yerleşik kefil silahsız, tekme tokat kavga etmek	comment sédentaire garanteur, caution en venir aux mains	how sedentary, settled garantor
destvala han, hawar hatin hana an hawara yekî duryan gî, gişt, hemî, hemû henzel : <i>peşîşok</i>	eliboş imdat birinin imdadına gelmek kavşak, yol ayırımı hepsi, tümü Ebu Cehil karpuzu esirgemek, tasaruf etmek	à mains vides appel, secours venir au secours de quelqu'un carrefour tout, tous, totalité variété de pastèque sauvage amère épargner	empty-handed help, aid to come to the help (assistance) (of) crossroads all, the whole wild and bitter water melon to save, to spare
hêvişandin	esirgemek, tasaruf etmek	épargner	to save, to spare
hilgivîn	kaldırmak, yükseltmek	soulever	to lift
hûtin : hewtin manegî mirêkar : minêkar pêçek , qumatk pelasekî kerkît	havlama soylu at arzulu, istekli kundak el tezgahında dokunmuş kilim yoksun kavga pipo nöbetçi hırçınlık kalınkafalılık sapasağlam	aboiment cheval pur sang désireux, aspirant lange tapi tissé avec un métier manuel privé, depourvu querelle, bagarre pipe gardien, veilleur	bark thorough breed eager, desirous, longing nappy hand woven carpet deprived quarrel, fight pipe watchman, guard
pêmente pevçûn qelûnbesk , sibîl, qelûn qulix rageşî serhişkî sipîsax	yoksun kavga pipo nöbetçi hırçınlık kalınkafalılık sapasağlam	privé, depourvu querelle, bagarre pipe gardien, veilleur	deprived quarrel, fight pipe watchman, guard
sîsik , dendik solbend, nalbend şihîn , mêzin tejber tertepêl veniştin veparimandin	çekirdek nalbant terazi mefruşat doktor muayenesi tünemek titremek, silkelenmek (onların) ürünleri	noyau maréchal-ferrant balance meuble auscultation se percher frissonner, frémir	nucleus, kernel (of a nut) blacksmith scales furniture auscultation to perch to quake, to shudder, shiver offspring
zaye	(onların) ürünleri	produit, progéniture	offspring

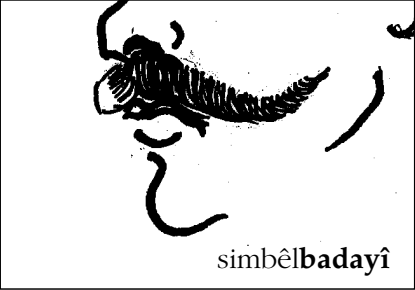
simbêlpalik

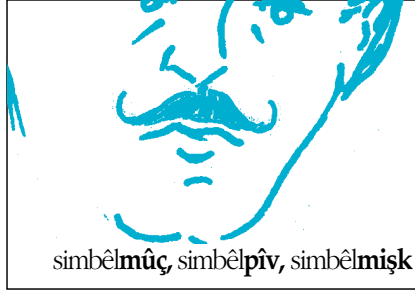
simbêlqeytan

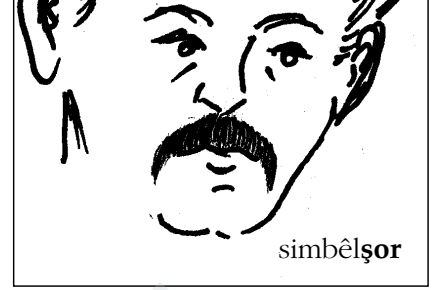
simbêltûj

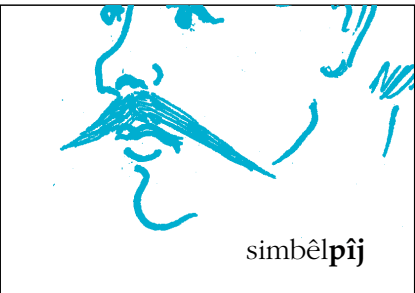
simbêlbadayî

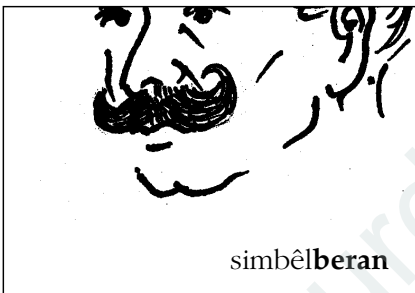
simbêlmûç, simbêlpîv, simbêlmîşk

simbêlşor

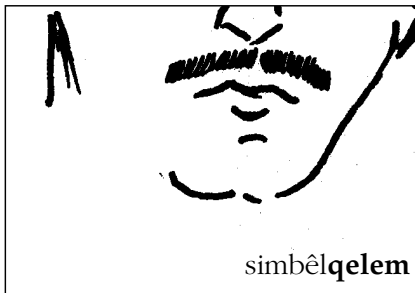
simbêlpîj

simbêlberan

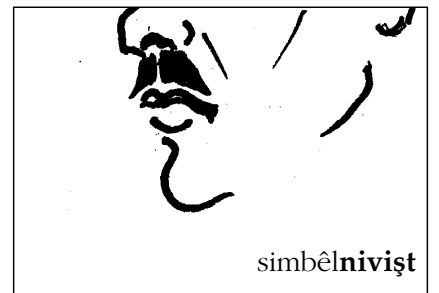
simbêlgustîl, simbêlxelek

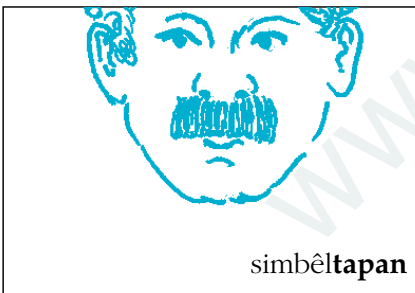
simbêlqelem

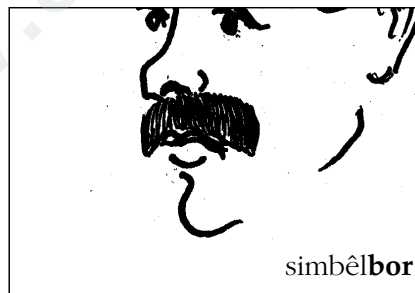
simbêlxîştik

simbêlnivîşt

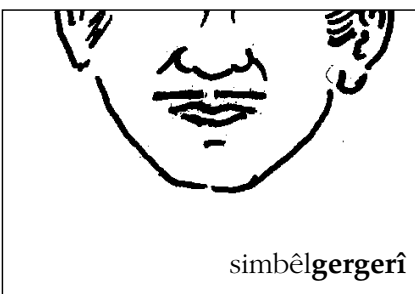
simbêltapan

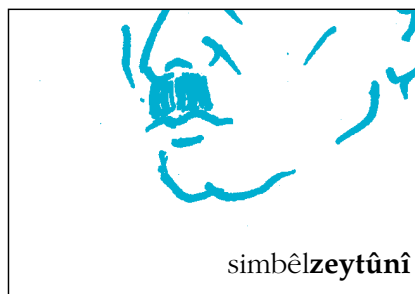
simbêlbor

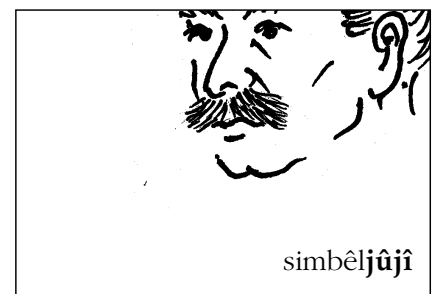
simbêlsivnik, simbêlgêzî

simbêlgergerî

simbêlzeytûnî

simbêljûjî

Termên aborî

(II)

Amadekar : Salim ÇELIKER

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
mezinbûn	büyüme	croissance	growth
lez	hız, sürat	vitesse	speed
leza mezinbûnê	büyüme hızı	vitesse de croissace	speed of growth
nisbet	oran	taux	rate
nisbeta mezinbûnê	büyüme oranı	taux de croissance	rate of growth
belavkirin	dağıtım	distribution	distribution
hatinî, hatin	gelir	revenue	income
hatiniya kêr	dar gelir	faible revenue	low income
hatiniya bilind	yüksek gelir	haut revenue	high income
guhêrbar	değişken	variable	variable
teraz	denge	équilibre	balance
bi teraz	dengeli	équilibré	balanced
bê teraz	dengelessiz	déséquilibré	unbalanced
butçeya biteraz	denk bütçe	budget équilibré	balanced budget
terazname	bilanço	bilan	balance sheet, assessment
dewletgîrî	devletçilik	étatisme	statism
dewletgîr	devletçi	étatiste	statist, partisan of state control
Rêxistina Plankirinê	Devlet Planlama	Commissariat	State Planing
ya Dewletê	Teşkilatı	national du Plan	Organisation
gerr	dolaşım	circulation	circulation
gerra xwînê	kan dolaşımı	circulation sanguine	circulation of the blood
gerra mal	mal, eşya dolaşımı	ciculation des marchandises	circulation of the goods
bacên yekser	dolaysız vergiler	impôts directs	direct taxes
bacên neyekser	dolaylı vergiler	impôts indirects	indirect taxes
rawestîn	durgunluk	stagnation	stagnation
rawestîna aborî	ekonomik durgunluk	stagnation économique	economic stagnation
siyaseta aborî	ekonomi politikası	politique économique	economic policy
aborînas	iktisatçı	économiste	economist
kar	1) iş, 2) kazanc,	1) travail, occupation,	1) work, labour,
karker	kar	2) profit, bénéfice,	job, 2) profit, benefit
kardar	işçi	ouvrier	worker, workman
karmend	çalışan	qui a un emploi, salarié	employed worker
karbidest	yönetici	employé, fonctionnaire	employee, civil servant
kardêr	işveren	dirigeant	official, ruler, leader
xebitandin	çalıştırmak, işletmek	employeur employer, faire travailler	employer to employ
xebitandin	çalıştırmak, işletme	action d'employer, emploi	employment

Devoka Qerejdaxê

(IV)

Amadekar : Mahmûd LEWENDÎ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
kem	kısa, kesik	court, coupé, tronqué, amputé	short, cut, truncated, amputated
<i>Ez poz jêkim kemo ye, ez guh jêkim kerro ye, bêar bêarê herro ye</i>			
kem kirin	kısaltmak, (saç, tüy v.s. gibi şeyleri) kesmek	écourter, raccourcir, tronquer, amputer	to shorter, to truncate, to amputate
kerrax , çırpan	tarla, bağ ve bostan sulamada su tevziatçısı	personne chargée de la répartition de l'eau dans l'agriculture et l'horticulture	person responsable for distribution of irrigation
kerdî , kertik	ark, evlek, ya da karığın sırt kısmı	bordure d'une rigole d'irrigation	bank of an irrigation channel
kerge , kergan	1) üzüm kaynatma kazanı, 2) bağ bozumu dibegî	1) grand chaudron utilisé pour faire bouillir le jus de raisin, 2) grand mortier de vendange pour presser le raisin	1) cauldron for boiling grape juice 2) vine press
kerkere	iriyarı, iriyarı kimse	corpulent, massif, armoire à glace	corpulent, big-bodied, stocky
kerme , dirg	ahırlarda kurumuş gübre, kesek	engrais animal formé dans l'étable	manure
kerkon	eski kıl çadır parçası	pièce d'étoffe de tente en poils	
kertal	kurumuş kenger	chardon séché	dried thistle
keramper : kerengper: <i>stiri û qirş û qalên hişk</i> <i>kerempero bi kû de ? Ba bi kû de bibe !</i>	kurumuş diken		
keskûsor , keskesor, heftreng	gök kuşağı	arc-en-ciel	rainbow
keşîş , keşe, qeşe	papaz	prêtre	priest
reben	rahîb	moine	monk
metran	piskopos	évêque	bishop
kevn û kot ; kerkot	kırık dökük, eski püskü	vieillesse, antiquaille, friperie	second hand objects or clothes
kewaşe , kewî	kurumuş ot, dal, çalı çırpı gibi şeyler	brindilles sèches	dry sticks, thorns, or twigs
kewişandin	budamak	tailler, émonder	to trim, to prune
kêlik , kêl	mezar taşı	pierre tombale	tomb stone
kêrt , kart	25 kuruş dege- rindeki para birimi	pièce de monnaie turque de 25 kuruş; quart de livre	Turkish 25 kuruş coin, quarter of a lira

kêşrek , kêşek, kêştig, kêştîl, keştek, guntîl, şel	keseş	motte de terre	clod, lump of earth
kêş, nm kêş, nf.	serkeş, külhan beyi kuyruk, ard arda sıraya girme	voyou, racaille, canaille queue (en file indienne)	rowdy, bully queue
kidê kidê , gidê gidê	oğlağa seslenirken kullanılan sözcük	locution utilisée pour s'adresser aux agneaux	expression used for calling or addressing lambs
kidik : karikê biçûk	yeni doğmuş oğlak	l'agneau qui veint de naître	new-born lamb
kijole ; qirş, qirjik	kirişlerin üzerine serilen çalı çırpı gibi şeyler	brindilles étalées sur les poutrelles pour couvrir le toit de maisons traditionnelles	twigs placed over roof beams for thatching a house
kilandin kil, nm kil kirin , kil dan, kil kişandin kil, nm kil kirin , kil dan	yayıq yaymak sürme sürme çekmek	baratter khol, hohol mettre du khol autour des yeux	to churn (milk) kohl putting kohl round the eyes
kiraşo kirênek , kikirik, kirkirîk, kirtik	sallama sallamak çamaşırcı kıkırdak	action de balancer balancer, secouer blanchisseuse cartillage	swinging to swing, to shake washerwoman cartilage, gristle
kirifandin	kıtır kıtır yemek	croquer	to crunch, to eat with a crackling noise
kitanbelaş , belaş, malbelaş kivil kix	keten bezi hayvan postu (çocuk dilinde) pis, kötü şey, kaka	tissu en lin grossier peau d'animal (dans le langage enfantin) vilain, sale, mauvais	rough linen cloth undressed skin nasty, dirty (child talk)
kixs , kixsik kiz kizin kizirandin	soğan arpacığı yanık yün kokusu burçak 1) tütsülemek alazlamak, 2) ka- zandibi olmak, tencere dibinin tutuşması	échalotte odeur de laine brûlée cesse 1) flamber (une volaille), brûler (poils, cheveux) 2) attacher, coller (pour une marmite)	shallot, sping onion smell of burnt wool common vetch 1) singe (feathers or hair), 2) stuck (to bottom of cooking pot)
koçek kodik	köçek, iyi oynayan ağaç yada topraktan yapılmış kab	danseur écuelle, en sébile, bol en bois ou terre cuite	dancer porringer, wooden bowl
kodika parsê kodika şivanan kîp kirin	dilenci çanağı çoban çanağı kenetlemek, oturtmak yerleştirmek	sébile du mendiant écuelle du berger cramponner, lier fortement	begars' alms bowl shepherd's bowl to cling tightly, to bild tightly
kokim	kocamış, çok yaşlı kimse	vieillard,e	very old person
kolke : çûkeke wek beraşe ye sînga wê deqdeqî ye kolm , korm, lak, darîn , hewdik, qafik	köpek yalağı	auge (pour chiens)	feeding bowl (for dogs)
kone	kurnaz	rusé	cuny

korx , cirn, conî, cunî	oyuk taştan dibek, kurna	grand mortier en bois ou en pierre	large wooden or stone mortar
kosre , kosere, berê kartîk	bir cins zimpara taşı	eméri	
kobe	kadın giysilerinin kenarlarına başka bir kumaş parçası ya da danteli dikme yoluyla yapılan işleme.		
koval	sarmal, helezonik	spiral, hélicoïdal	spiral, helicoidal

Ferhengoka Hawarê

(II)

Amadekar : Zinar SORAN

kurdi	tirkî	fransizî	ingilizî
bandev , miştî	kar fırtınası	tempête de neige	snow storm
berpê kirin	sunmak, arz etmek	présenter	to present
berwar	yamaç	versant, flanc	slope, side (of a hill)
berweq	bir çeşit tüfek	une sorte de fusil	a kind of gun
bîşeng , şengebî, şorebî	salkım söğüt	saule pleureur	weeping willow
bijandin	arzu etmek, iştahı çekmek	désirer, avoir envie de	to desire, to want sth.
çêlî	yavru	petit (d'un homme ou d'un animal)	young (human or animal)
daketî	ahfad, torun	descendant	descendant
fêlçakî : kiryara baş	iyi fiil	bonne action	good turn, good deed
gurmijîn	kükremek	rugir (lion)	to roar
gurmist , kulmist, kulm	yumruk	poing	fist
gizing	şafak	aube (du jour)	dawn
hingura êvarê	magrib	crépuscule	twilight, dusk
hûrbijarî	özenle	avec soin, attentivement	carefully
keşaf	izci	scout	boy scout
kundayî	işlenmiş sırmalı	brodé (de fil d'or ou d'argent)	gold or silver embroi- dered
kutefir	selva kuşu, bıldırcın	caille	quail
lêz	kul, köle	esclave	slave
lûç	hile, oyun	ruse, tricherie	trick, cheating
pêrû , bist, pêwr	Süreyya yıldızı, ülker	Pléiades	the Pleiades
piştawî	kiyamet	jour du Jugement dernier	Doomsday, Last Judgement
qerepûşî	kara puşu	voile noir	black veil
quunders , qunederz , <i>nf</i>	iğne ardı	point à mère	backstitch
zûxal , zûhêl , <i>nf</i>	makas ağzı, artık, bez yada kumaş parçası		
qurç , qurt, <i>nf</i>	su yudumu	gorgée d'eau	mouthful (of water)

qurçandin , daqurtandin çavqurçkirin , çavqurçandin çav qurçandin , çav qurç kirin rawes reşiş , rişêşk	yutmak göz kırpmak göz kırpmak	avaler clignent des yeux faire de l'œil, cligner de l'œil arrêt	to swallow twinkling making eyes, winking (at s.o.) stop
şapat	durak kısa süreli hafif yağmur kısa süren serpinti	pluie fine de courte durée petite pluie de courte durée opportuniste	birds nest build with stones opportunist
şapato	havaya göre yer değiştiren, fırsatçı	entre chien et loup leader, chef colonel	at dusk, at twilight leader, chief colonel
sehğura sibê , sewğurî sergevaz : rêber , mezin serheng solîn , <i>mf</i>	alaca karanlık, fecir lider, büyük albay 1) gonca, 2) çiçek tarlası, 3) taşlar- la yapılmış kuş yuvası, 4) künk	1) boufon (de fleur), 2) champs de fleurs, 3) nid d'oiseau gravé sur la pierre, 4) con- duite d'eau en terre robuste, solide	1) bud, rose bud, 2) field of flowers, 3) bird nest graved on stone, 4) earthen- ware water pipe robust, solid
stiwar şemirandin	sabit, sağlam 1) terk etmek, bırak- mak 2) uyuşturmak uykusu kaçmak	1) abandonner, 2) engourdir avoir du mal à dormir, perdre le sommeil accroupissement	1) to give up, to aban- don, 2) to (be) numb to be unable to sleep to loose one's sleep squatting, crouching
totik ; tutuk, qelefisk, tondik, kundkî, qilûzk tût vedan vekît vekîtandin vemaltin	çömelme çömelmek dikte dikte etmek çevremek	s'accroupir dictée dicter retrousser les manches	to squat, to crouch down dictation to dictate to roll up one's sleeves
vemiştin , şûştin dest vemiştin ,	yıkamak el yıkamak,	laver s'en laver les mains,	to wash to give up, to wash one's hands (of s.th) to give up, to wash one's hand of sth.
dest jê şûştin	umudunu kesmek, vaz geçmek kışlak	renoncer campement d'hiver (for animals, (pour nomades)	to give up, to wash one's hand of sth. winter quarters nomads or an army)
warkoz , alkoz	kişlak	campement d'hiver (for animals, (pour nomades)	winter quarters nomads or an army)
werşeq werihîn , weşîn, werîn xaf , haf , diyar	vaşak dökülmek, düşmek görünüm, görme, huzur	lynx tomber (feuille, cheveu) en vue, à la vue	lynx to fall (hair, leaves) in view of
çûn xafa (hafa) yekî	birini ziyarete gitmek sözlü	rendre visite à quelqu'un promise	to pay a visit to s.o. engaged to be married
xwestî	sözlü	promise	engaged to be married
zandûr zemberiş , baliv, balgî zirkmakî	dehliz, oyuk yastık fitrî, doğuştan olan	corridor oreiller congénital	corridor pillow congenital

zimag, nizar, keresî

güneş görmeyen

versant ne recevant

sunless slope

zîvar, hejar

yamaç

pas le soleil

indigent, poor, needy

zomp, mirc, geran

yoksul

indigent, pauvre

sledge hammer

balyoz

masse, casse-pierres

KEVİRÊN BIHADAR

Amadekar: Reşo ZÎLAN

Kevirên bihadar : (î) Gem, gemstone, (t) kıymetli taşlar

Berî her tiştî pêdivî ye, ku em piçekî li ser peyva **kevir** rawestin. Ji ber ku peyva **kevir**, di zaravayê kurmançî de, di hindek devokan de bi maneya zinar e, ango tehtekî mezin û qerase ye. Di cîhê peyva **kevir** de, ew peyva **ber** bi kar tînin. Ne bi tenê di hin devokên kurmançî de, lê di zaravayên din yê kurdî de jî ji bo peyva **kevir**, peyva **ber** tête bi kar anîn. Bo nimûne: bi zazî **ber/ber**, bi soranî, feylî, lorî û lekî **berd**. Vêca heçî peyva **ber** e, ji bilî maneya **kevir**, di kurmançî de xwedî çend maneyên din e jî. Wek: 1.fêkî, meywe; semere, 2.nekêmbere, biber, 3.pêş, 4.rû, 5.hindav, îstiqamet, 6.dên (dîtin), temaşe û hwd. Ji bo ku em ji vê tevliheviyê bi dûr kevin, me çêtir dît ku em peyva **kevir** wek forma sereke bi kar bînin.

Ji milekî din ve, mirov dikare di şûna **kevirên bihadar** de, herwekî ku di klasîka kurmançî ya Memê Alan de jî hatiye 'emilandin, **kevirên gewher** jî bibêje.

Kevirên bihadar li gor cîhên ku ew lê têne bi kar anîn, dibin 3 tof:

1. Yên ku wek xişir, xemil û xêz, têne bi kar anîn, 2. Yên ku wek derman û herweha ji bo armançên hunerî û teknîkî

têne bi kar anîn, 3. Yên ku ji bo alavên navmalê, kinc, mobîlya, tablo, xemil û dekorasyonên mîmarî têne bi kar .

Ji bilî vê, ew li gor şefafbûna xwe jî dibin çend tof:

1. Tamşefaf, 2. Nîvşefaf, 3. Neşefaf

Kevirên bihadar ji aliyê hişkbûna xwe ve jî dibin 3 tof:

1. Hişk, 2. Nîvhişk, 3. Nerm

Di sîstema senifandina kevir bihadar de, nîrx û bihayê kevirên zînetê, li gor hişkbûn, taybetmendiyên optîkî û herweha li gor peydebûna wan tête tesbît kirin. Gewher yan jî kevirên bihadar ji kevirên zînetê yê dereceya 1, 2 û 3yan, lê kevir nîvçebihadar jî, ji kevirên zînetê yê dereceya 4 û 5an têne hesêb. Ev yeka han jî bûye sedema ku ew di sê tofan de bêne bi nav kirin:

1. Kevirên bihadar, 2. Kevirên nîvçebihadar, 3. Kevirên xemlê

Lê zanista nûjen ya kevirên bihadar bi vê senifandinê ne qayîl e. Ew hemû mîneral û kevirên ku ji bo xemlûrêzê têne bi kar anîn, wek kevirên bihadar bi nav dike. Ji lewra jî wê dike 2 tof:

1. Kevirên bihadar yê mîneral

Ku ew jî ji van koman pêk têt: 1. Element, 2. Sulfid, 3. Halojenîd, 4. Oksîd, 5. Karbonat, 6. Sulfat, 7. Fosfat, 8. Silîkat, 9. Terkîbên organîk.

2. Kevirên bihadar yê ne mîneral.

kurdî

almas (=elmas, almas)

(yûnanî : adamas)

almasa reş

almasa traşkirî

almasa sertûrkî

(=almasa peykanî)

almasa xaldar

(=almasa bixal)

almasa şîrîn

(=elmasa nebatî)

almasa xam

tirkî

elmas

kara elmas

yontulmuş elmas

okucu biçiminde

yontulmuş elmas

benekli elmas

işlenmemiş elmas

fransizî

diamant

diamant noir

diamant taillé

diamant taillé en

forme de flèches

diamant tacheté

diamant brut

ingilizî

diamond

black diamond

cut diamond

a kind of dimonds in

the shape of arrow-

heads

a diamond with a black

or red mark (worthless)

a kind of diamond

unpolished diamond

korûnd: (sanskritî kuruvinda)	korindon	coridon	corundum
yaqût (=aqût) (yûnanî: yakothos)	yakut	rubis	ruby
yaqûta şîn	gök yakut, safir	saphir	blue gem, sapphire
yaqûta zer	sarı yakut	topaze	yellow gem, topaz
yaqûta mor (=yaqûta binevşî)	mor yakut	améthyste	amethyst
yaqûta le'l	lâ'l yakut, grena	grenat	garnet
yaqûta sor	kırmızı yakut	rubis	red gem, ruby
yaqûta İskenderî	İskender yakutu	rubis d'Alexandre	precious stones gathered by Alexander's companions when retuning from the regions of darkness
yaqûta hinarî	nar regi yakut	rubis couleur grenade	pidgeon blood ruby
yaqûta seyyal	seyyal yakut	rubis de première eau	ruby of fine water
yaqûta nerm	yumuşak yakut		poorer kind of precious stone
yaqûta kesk	yeşil yakut	saphire vert	green sapphire
yaqûta pembe	pembe yakut	rubis rose	pink ruby
yaqûta erxewanî [paçparadscha] : (sanskritî)	erguvan regi yakut	rubis pourpre	purple ruby
yaqûta porteqalî	turuncu yakut	saphire orange	orange sapphire
yaqûta spî	beyaz yakut	saphire blanc	leukos sapphire
yaqûta xam	işlenmemiş yakut	rubis brut	unpolished ruby
le'l	lâ'l	rubis, grenat	ruby
le'la abdar (=le'la xoşav)	lâ'l-ı hoşab	rubis de 1 ^{ère} eau	a most brilliant ruby
le'la pîvazî		rubis rouge et blanc	a kind of red and white ruby
le'la serfîrkî	ok ucu şeklinde oyutulmuş yakut	rubis fome de tête de flèche porté en boucle d'oreille	a ruby of the shape of an arrow-head worn as an eaning
le'la doşabî (=le'la doşavî)	şurup renkli yakut	rubis couleur de syrop	a syrup - coloured ruby
le'la rehdar	kusurlu yakut	rubis ayant un défaut	a ruby with a flaw or defect
le'la nab	lal-ı nab	rubis lustré	lustrous ruby
le'la qulnekirî (=le'la kunnekirî/nesimî)	delinmemiş yakut	rubis non percé	undrilled ruby
le'la yaqût	lâ'l yakut	grenat	garnet, carbuncle
lûlû (lû'lû')	inci	perle	a pearl
lûlûya meknûn	kabuğunda saklı inci	perle caché dans sa coquille	a pearl concealed in its shell
lûlûya munezzed	seçkin inci	perle en vue, espacée	pearls neatly strung
lûlûya şehwer	şahane inci	perle royale, très précieuse	a pearl worthy of a king, very precious pearl

durr	inci	perle	pearl
durra 'Edenî	Aden incisi	perle d'Aden	pearl of Aden
durra giranmaye	büyük ve de- ğerli inci	perle précieuse	precious and big pearl
durra xoşav	şefaf inci	perle de belle eau	fine pearl
durra menzûm	düzenli inci	perle régulière	strung pearls
durra meknûn	kabuğunda saklı inci	perle caché dans sa coquille	hidden pearl in its shell
durra nab	parlak beyaz inci	perle blanche brillante	shining white pearl
durra qulnekiî (=durra hunnekiî/nesimî)	bakire inci	perle vierge, non percée	virgin pearl, unbored pearl
durra nefid	inci dizisi	rangée de perles	a string of pearls
durra sedefnîşîn	sedefte saklı inci	perle lovée dans le nacre	a pearl which is still in its mother of pearl
durra semîn	iri ve değerli inci	grosse perle pressieuse	precious pearl
durra sîrab	iri inci	grosse perle	large pearl
durra şehdane	çok iri inci	très grosse perle	very large pearl
durra şehwer	şahane inci	perle royale, magnifique	magnificent pearl
durra yêgane	eşsiz inci	perle sans pareille	a matchless pearl
durra yekdane	ender inci	perle rare	rare pearl
durra yekta	ender ve değerli inci	perle rare et très précieuse	rare pearl, pearl of great price
durra yêfîm	öksüz inci	perle solitaire, rare	rare pearl
pîroze (=pîrozank)	firuze, türkuvaz	turquoise	turquoise
mircan (=mercan)	mercan	corail	coral
mircana reş	siyah mercan	corail noir ou mort	black coral
sedef	sedef	nacre	mother-of-pearl
mirarî (=merwarî, megrî)	inci	perle	pearl
zimrûd	zümrüt	émeraude	emerald
'eqîq (=heqîq)	akik	agate	agate, carnelian
'eqîqa Yêmenî	akik-ı Yemeni	agate du Yémen	carnelian from Yemen
topaz: (sanskritî: tapas)	topaz	topaze	topaz
topaza spî, şîn, zer, porteqalî, qehweyî, kesik, pembe	beyaz, mavi,sarı, turuncu, kahve, yeşil, pembe topaz	topaze, blanc, bleu, jaune, orange, maron, vert, roze	
zergûn: (farisî: zerdgoon)	zirkon	zircon	zircon
kehrîbar (=karîban)	kehribar	ambre	amber, yellow

kehrîban, kahreban, karban)			amber
kevîrê Oltîyê =berê Oltîyê,	siyah kehrîbar,	ambre noir	amber black
kevîrê Erzeromê,	kara amber, Erzurum taşı,		
kehrîbara reş	Oltu taşı)		
kevîrê Silêmanî	damarlı akik	onyx	onyx
kevîrê lûle	Eskişehir taşı, lûle taşı	meerschaum	
qîlê filan (=kêlbeyê filan)	fildişi	ivoire	ivory
billûr (=krîstal, belor, belûr)	kristal	cristal	crystal
berzîvk (Kevîrekî reş î wek yê Oltîyê ye)			
metalên bihadar	kıymetli metallar	métaux précieux	precious metals
zêr	altın	or	gold
zêrê zer	sarı altın	or jaune	yellow gold
zêrê spî	beyaz altın	or blanc	white gold
zîv	gümüş	argent	silver
platin	platin	platine	platinum

Çend peyvên ku bi pêşekariya kevîrên gewher ve peywendîdar in :

almastraş (= elmastraş)	elmas yontucusu	diamantaire	diamond cutter
traştin, traş kirin (=daterîşîn)	yontmak	tailler	to cut
traştin, traşkirin (=daterîşandin)	yontma, yontmak	taille	cutting
li ser şuxilîn, li ser kar kirin	işlemek	incruster	to encrust, to inlay
liserşuxilîn, liserkarkirin	işleme	incrustation	inlaying
'eyar, 'iyar	ayar	carat	carat
zîvker	gümüşçü;	orfèvre, spêci-	silversmith
	gümüş işleyen	aliste d'argenterie	
zîvkerî	gümüşçülük;	argenterie	silverware
	gümüş işlemeciliği		
zîvfiroş	gümüşçü,	marchand d'ob-	silver jewelry
	gümüş satan	jets en argent	merchant
zêrker	kuyumcu;	orfèvre en	goldsmith
	altın işleyen	bijoux d'or	gold jewelry
zêrkerî	kuyumculuk;	orfèverie de	gold ware
	altın işlemeciliği	bijoux d'or	gold jewelry
zêrfiroş	kuyumcu,	marchand de	gold jewelery
	altın satan	bijoux d'or	merchant